

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Hana Václavíková

**Preference didaktických metod a forem ve vzdělávání
pracovníků v sociálních službách**

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Bc. Milana Bakšová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2012 – 2013

BACHELOR THESIS

Hana Václavíková

**Preferences of didactic(al) methods and forms in education
of workers in social work**

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Ing. Bc. Milana Bakšová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 28. 3. 2013

Hana Václavíková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí práce p. Ing. Bc. Milaně Bakšové za velmi hezký a odborný přístup, ochotu a vstřícnost při psaní mé bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá vědním oborem a to didaktikou. Rozebírá její obsah a význam ve vzdělávání. Teoretická část je věnována jejímu vzniku a historii, formám a metodám vzdělávání dospělých. Práce je rovněž zaměřena na oblast vzdělávání pracovníků v sociálních službách.

V praktické části v rámci dotazníkového šetření, které je zaměřeno na oblast vzdělávání pracovníků v sociálních službách, jsou popsány cíle výzkumného šetření, výsledky a doporučení. V závěru je celkové shrnutí bakalářské práce.

Klíčové pojmy

Didaktiky, dotazníková šetření, formy vzdělávání, metody vzdělávání, pracovníci v sociálních službách, sociální pracovníci, vzdělávání dospělých.

Annotation

Bachelor Thesis deal with scientific branch and that is didactics. This Thesis analyses contents and meaning of education. The teoretical part is devoted to establishment and history of didactics and forms and methods of adult education. Also this Thesis is focused on adult education in social work.

In practical part within questionnarie, which is focused on field of education of workers in social work, describes aims of social research, results and recommendation. In the end there is global summary of the Bachelor Thesis.

Key words

Adult education, didactics, forms of education, methods of education, questionnaire, social workers, workers in social work.

OBSAH

ÚVOD	8
1 DIDAKTIKA JAKO VĚDA O VYUČOVÁNÍ	10
1.1 Vznik didaktiky a její historie	10
1.2 Předmět didaktiky	12
1.3 Současnost	13
1.4 Význam didaktiky a pojmy	14
2 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ U DOSPĚLÝCH	16
2.1 Legislativní ukotvení v České republice	16
2.2 Didaktické formy vzdělávání dospělých.....	17
2.3 Výběr a možnosti vzdělávání dospělých	19
3 METODY VZDĚLÁVÁNÍ	21
3.1 Didaktické metody	21
3.2 Organizační formy výuky	22
4 VZDĚLÁVÁNÍ PRACOVNÍKŮ V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH	25
4.1 Legislativní ukotvení	26
4.2 Důvody vzdělávání	27
5 PREFERENCE PRACOVNÍKŮ V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH V PROCESU POVINNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ	28
5.1 Respondenti a použité metody a techniky	29
5.2 Výsledky výzkumného šetření	30
5.3 Vyhodnocení hypotéz	40
ZÁVĚR	44
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	46
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	48
SEZNAM PŘÍLOH	49

ÚVOD

Tématem kvalifikační práce je didaktika - věda o vzdělávání a vyučování. Je to poměrně obsáhlá věda, která má svůj předmět, obsah, metody, formy a v neposlední řadě nezastupitelný význam ve světě vzdělávání. Je také součástí pedagogiky.

Její velký přínos nacházíme, jak u vzdělávání dětí a mládeže, tak také u dospělé populace. Didaktika je vědou, která podává informace o tom, jak by měl proces vyučování probíhat.

Jak vyplívá z názvu práce Preference didaktických metod a forem ve vzdělávání pracovníků v sociálních službách, je tato práce zaměřená nejen na metody a formy ve vzdělávání, ale také blíže přiblíží problematiku vzdělávání pracovníků v sociálních službách.

V teoretické části je popsáno, jak didaktika „přicházela“ na svět, tedy její historie, jaký má předmět, dále pak nastíněna současná doba. Je také vyzdvihnut její význam a základní pojmy.

V kapitole, která je věnována formám vzdělávání dospělých, je zakomponováno legislativní ukotvení u nás v České republice. Zde jsou podrobněji popsány didaktické formy vzdělávání dospělých a výběr a možnosti vzdělávání dospělých.

Dále se práce zabývá didaktickými metodami a organizačními formami výuky, které jsou přiblíženy. Celá práce je zaměřena na vzdělávání dospělých.

Jak již bylo zmíněno vzdělávání pracovníků v sociálních službách, tato kapitola čtenáře zavede a přiblíží mu legislativní ukotvení zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Vysvětlí rozdíl mezi sociálním pracovníkem a pracovníkem v sociálních službách a jemně přiblíží obecné důvody vzdělávání.

Sama pracuji v sociálních službách jako sociální pracovníce a poradkyně rané péče a i mne se týká povinné vzdělávání stanovené zákonem o sociálních službách. Jelikož je práce zaměřena na didaktiku jako celek a vzdělávání dospělých, rozhodla jsem v praktické části věnovat výzkumnému dotazníkovému šetření, jehož cílem je ověření nebo vyvrácení hypotéz.

Výzkum je zaměřen na to, jaký mají názor pracovníci v oboru sociálních služeb na povinné vzdělávání ze zmíněného zákona.

Ve výzkumu je použita metoda dotazníkového šetření. Dotazník byl vytvořen tak, aby vyhovoval cílové skupině – pracovníkům v oboru sociálních služeb.

TEORETICKÁ ČÁST

1 DIDAKTIKA JAKO VĚDA O VYUČOVÁNÍ

Didaktika je vědou, jejíž náplní a obsahem je vzdělávání a samotné vyučování. Zabývá se také procesem, který vzniká mezi lektorem a studujícím. Základním předmětem je proces vyučování a vzdělávání. Didaktika získává cenné poznatky i z dalších věd jako je psychologie, logika, filozofie, sociologie a další. Její hlavní význam spočívá v zachování propojenosti teorie s praxí.

V této kapitole je nastíněná její historie a samotný vznik. Podrobněji je popsán její předmět, současná doba, základní dělení didaktiky, její význam a pojmy, které se v didaktice užívají.

1.1 Vznik didaktiky a její historie

Slovo didaktika – didaskein je řeckého původu, jak uvádí J. Skalková (1999, s. 13) a znamená učit, vyučovat, poučovat nebo jasně vykládat či dokazovat.

J. Mužík (2004, s. 9) uvádí – didaskó, které je rovněž řeckého původu a znamená učím. Dle jeho pojetí se didaktika „rozvinula jako věda zabývající se otázkami vyučování, učení a vzdělávání.“ V jejím samotném průběhu vývoje byla různě vymezována a chápána.

Pojem didaktika se začal používat v 17. století, kdy se objevovaly snahy o encyklopedické vzdělávání. Již v téže době se ukázala obtížnost zvládnout tehdejší veškeré vědění (Skalková, 1999, s. 13).

Ve zmíněném století W. Ratke použil jako pedagogický termín slovo *didaktický* a označoval jím cestu učení. Ve svém díle „Didaktika velká“ (1657) J. A. Komenský chápe didaktiku jako „všeobecné umění, jak naučit všechny všemu“. (In: Skalková, 1999, s. 13). Pojem didaktika pojímá široce. Zahrnuje do něj obecné otázky cíle a úkoly výchovy, otázky týkající se obsahu vzdělání, mravní, náboženské a tělesné výchovy. Zabývá se vyučovacími zásadami i vyučovacími metodami. Neopomenul teorii školy

i organizaci školské soustavy. V jeho díle jde o veškerou nauku o výchově, která dnes tvoří předmět celé pedagogiky. Oba autoři chápali didaktiku jako umění vyučovat.

J. F. Herbart v didaktice viděl teorii vyučování, kde zároveň zdůrazňoval roli vyučování také jako výchovného činitele a zavedl nový termín *výchovné vyučování*. Didaktika v herbartovském pojetí byla součástí pedagogiky.

Na českém poli G. A. Lindner pojem didaktika charakterizoval jako vědu vyučovatelskou a umění vyučovací a další náš český autor O. Chlup zmíněný pojem vysvětloval ve smyslu teorie vyučování.

Didaktiku jako teorii vzdělávání označuje O. Willmann, dále pak v podobném duchu i W. Klafki a další, kteří didaktiku chápali jako obecnou teorii vzdělávání.

V historii didaktiky se můžeme setkat s pojmy kriticko-konstruktivní didaktika, jejímž autorem je W. Klafki; kriticko-komunikativní didaktika, kterou charakterizoval R. Winkel; kybernetická didaktika Felixe v. Cubeho a mnoha dalších.

V některých proudech pedagogického myšlení jako je např. reformní pedagogické hnutí v prvních desetiletích 20. století, kdy vznikalo mnoho návrhů, modelů a koncepcí, např. daltonský plán, projektové aj. vyučování, které měly jistý pedagogický charakter, avšak v těchto modelech se pojem didaktika vyskytoval velmi zřídka nebo se nepoužíval vůbec. Vybrané směry se velmi intenzivně zabývaly rozvíjením různých aspektů problematiky učení a vyučování, ale na druhou stranu nepociťovaly potřebu se zabývat teoretickými analýzami předmětu, funkce a struktury a nerozvíjely problematiku systému didaktiky (Tamtéž, 1999, s. 13 - 14).

Nynější chápání didaktiky je výsledkem dlouhodobého vývoje, který není ani dnes v současné době ukončen. Didaktika je však chápána jako teorie o vyučování. V již uvedeném vývoji můžeme uvést J. J. Rousseaua, který se soustředil na spojení školy se životem a aktivitu žáka, J. H. Pestalozziho, který udělal mnohé pro metodiku počátečního vyučování a mnoho dalších (Hladílek, 2009, s. 12).

Dle J. Skalkové (1999, s. 14 – 15) „*didaktiku (obecnou didaktiku) vymezujeme jako teorii vzdělávání a vyučování. Zabývá se problematikou vzdělávacích obsahů, které se jakožto výsledky společensko-historické zkušenosti lidstva stávají v procesu vyučování*

individuálním majetkem žáků. Zabývá se zároveň procesem, který charakterizuje činnosti učitele a žáků a v němž tento obsah osvojují, tedy vyučováním a učením.“

1.2 Předmět didaktiky

Na úvod představení předmětu didaktiky je nutno nastínit problematiku pedagogiky. Pedagogika jako věda samotná a její hlavní upořádání spočívá v tom, že výchova, která se dále dělí na jednotlivé složky, je celek, v němž se tyto složky vzájemně prolínají ve vzájemných vztazích a uskutečňují se převážně v procesu vyučování.

Věda, která se zabývá teorií vyučování, se tedy nazývá didaktika. Zároveň se také zabývá problematikou výchovy stejně jako pedagogika (Hladílek, 2009, s. 11).

Dle M. Hladílka (2009, s. 11) je didaktika „*vědou o vyučování, přičemž je vyučování chápáno jako jednota výchovy a vzdělávání.*“

Základním předmětem didaktiky je proces vyučování, který souvisí i se společenským vývojem. Didaktika v procesu vyučování analyzuje také podmínky a vlivy, které zasahují do vyučování přímo nebo nepřímo, tedy mimo vyučování a to prostřednictvím kvalit a zkušeností vyučujícího, ale také prostřednictvím zkušeností a kvalit studentů.

Jestliže je základním předmětem vyučovací proces, který úzce souvisí se společností, vyučování pak zahrnuje i tradiční složky. Např. složku tradice, která se překonává, složku aktuální, tzn., že její předmět vyhovuje současným požadavkům a trendům. Jako poslední složkou je složka perspektivní, která se promítá do nových požadavků na kvalifikaci jedince. Vyučování má mít jednotný obsah a proces. Didaktika v této souvislosti řeší otázku vzdělání zahrnující problémy obsahové a také procesuální (Tamtéž, s. 11).

J. Skalková ve struktuře vědního pole uvádí, že vývoj didaktického myšlení se spolu s obecnou didaktikou postupně rozvíjel dle zaměření na jednotlivé stupně a druhy škol. Rovněž uvádí, že současné rychlé osvojování vědeckého a technického poznání není pouze školní problematikou. Je to problém celé společnosti, a proto roste význam didaktiky. Didaktické jevy se různě rozšiřují i do dalších oblastí, které sdílíme v našem každodenním životě. Procesy učení a vyučování můžeme nalézt i v masmédiích, různých kurzech, rekvalifikacích apod. (Skalková, 1999, s. 15 - 16).

1.3 Současnost

Současná didaktika má úzké vztahy k obecné pedagogice, kterou zároveň obohacuje a konkretizuje. Obecné pedagogické otázky mohou být řešeny v rámci didaktiky. Nynější didaktika je také spjata se speciálními didaktikami.

M. Hladílek (2009, s. 13) uvádí následující „*didaktika představuje jednotu obecné pedagogiky, obecné didaktiky a didaktik speciálních. Má proto velmi blízko ke konkrétní praxi a může ji ovlivňovat. Obecná pedagogika vstupuje do didaktiky soustavou poznatků z filozofie, sociologie a psychologie. Prostřednictvím soustavy didaktik speciálních vstupuje do didaktiky praxe v jednotě s teorií těchto vědních disciplín.*“ Obecná didaktika je sjednocením výše zmíněného komplexu a to jak na poli teorie, tak i praxe. Její součástí je i tvorba norem pro praxi, neboť ovlivňuje praktické jednání vyučujícího. Dá se tedy říci, že didaktika je vědou normotvornou.

Didaktika sama o sobě není jen jediná věda ve svém oboru. Má další své odnože, které mají odlišné teorie.

Dělení didaktiky → Obecná didaktika

→ Speciální didaktiky → předmětové

→ oborové

→ druhů a stupňů škol

Předmětová didaktika se věnuje teorii o vzdělávání v jednotlivých vyučovacích předmětech nebo jejich složkách. Jedná se např. o didaktiku vyučování gramatiky v předmětu rodného jazyka nebo o didaktiku fyziky.

Mezi **oborovou didaktiku** patří např. didaktika přírodovědných předmětů a cizích jazyků, neboť se v těchto předmětech jedná o teorie vzdělávání týkající se určitých a širších oblastí teorie a praxe.

Didaktika druhů a stupňů škol je teorie v jednotlivých úrovních vzdělávacího procesu, tzn. o vzdělávání. Do této kategorie didaktiky patří např. didaktika základní školy a didaktika středoškolského odborného vzdělávání (Tamtéž, s. 13).

1.4 Význam didaktiky a pojmy

Didaktika jako věda samotná má cenný přínos. Patří k nejpropracovanějším pedagogickým disciplínám. Má stanovený svůj předmět – vzdělání (vzdělávání) a výuka neboli vyučovací proces (Hladílek, 2009, s. 15).

Vzdělávání je proces, ve kterém si prostřednictvím vyučování jedinec osvojuje různé poznatky a činnosti, které vnitřním zpracováním, tedy učením, přetváří ve vědomosti, dovednosti a návyky. Vzdělávání probíhá mezi učitelem nebo lektorem a vzdělávaným (Mužík, 2004, s. 13).

Výuka, vyučovací proces je to, co se projevuje po dějové stránce ve vyučování. Jsou to konkrétní činnosti učitele a jeho posluchačů. Vyučovací proces zahrnuje zásady, metody a organizační formy ke zprostředkování stanoveného cíle obsahu učiva.

Aby byl zachován význam didaktiky, je zapotřebí stále prosazování propojení teorie s praxí. Teoreticky a prakticky připravený učitel dokáže svým posluchačům předat cenné vědomosti a zároveň je schopný aplikovat moderní požadavky teorie do praxe.

Didaktika ve svém rozvoji získávala poznatky i z dalších věd. Z filozofie, která poskytuje zdůvodnění a vysvětlení procesu poznání v historii lidstva čerpá zákonitosti poznávacího procesu, který se uplatňuje specifickým způsobem ve vyučovacím procesu. Psychologie didaktice pomáhá v řešení v otázce učení žáků, jejich motivace k učení a samotného vztahu ke vzdělávání. Věda o společnosti, sociologie, zase podává podněty k řešení prostředí ve třídách a školách. Z logiky si didaktika vybrala logické návaznosti, tzn., že úspěšný učitel by měl znát základní formy myšlení, jakou jsou pojmy, soudy, úsudky a zobecnění. Z kybernetiky se didaktika nechala inspirovat využitím zpětné vazby. Zpětná vazba může upravovat další postup vyučujícího. Lékařské vědy upravují vhodné hygienické prostředí pro výchovný a vzdělávání proces (Hladílek, 2009, s. 14 – 16).

Na rozdíl od výchovy a vzdělávání dětí a mládeže, má didaktika dospělých své zvláštnosti. V didaktice dospělých je nutno brát v potaz, že objektem didaktické práce je dospělý jedinec různého věku, profese, pohlaví, znalostí a zájmů. Lektor, který vyučuje dospělé to má daleko těžší než vyučující, který vzdělává děti a mládež (Řehák, 1981, s. 8).

Dle M. Řeháka (1981, s. 8) „*didaktika dospělých věnuje intenzivní pozornost zejména organizaci didaktického procesu, spojování skupinových a individuálních forem výuky dospělých, vymezení rozsahu, obsahů i celkového pojetí práce lektora, jakož i charakteru individuálního učení dospělých.*“

2 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ U DOSPĚLÝCH

Česká republika má několik zákonů, které upravují legislativu vzdělávání, jak u dětí, mládeže a dospělých a vůbec celkového vzdělávacího systému.

Tato kapitola je věnována formám vzdělávání dospělých, kterých existuje několik. Pro přehlednost jsou blíže rozepsány.

2.1 Legislativní ukotvení v České republice

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, dále jen školský zákon, má ve své právní úpravě v § 1 Předmět úpravy toto znění: „... zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova (dále jen „vzdělávání“) uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a stanoví působnost školství.“

Druhý hlavní zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, dále jen zákon o vysokých školách dle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy má v § 1 Úvodního ustanovení následující znění: „Vysoké školy jako nejvyšší články vzdělávací soustavy jsou vrcholnými centry vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti a mají klíčovou úlohu ve vědeckém, kulturním, sociálním a ekonomickém rozvoji společnosti... Vysoká škola uskutečňuje akreditované studijní programy a programy celoživotního vzdělávání. Typ vysokoškolské vzdělávací činnosti je určen typem uskutečňovaných akreditovaných studijních programů. Typy studijních programů jsou bakalářský, magisterský a doktorský.“

Oba tyto zákony mají jasně stanovená pravidla pro vzdělávání. Ve školském zákoně jsou stanoveny např. zákonně povinné a nepovinné formy vzdělávání, které se týkají dětí, mládeže a adolescentů. Zákon o vysokých školách zase určuje, jaké podmínky musí splňovat škola, která chce mít statut *vysoká škola*.

2.2 Didaktické formy vzdělávání dospělých

Pod pojmem didaktická forma se skrývá organizační rámec výuky – vyučování a učení. J. Průcha (2009, s. 697) uvádí toto dělení didaktických forem - **přímá výuka, distanční vzdělávání, kombinované studium a sebevzdělávání**. Zároveň doplňuje, že při rozlišování didaktických forem je nutno brát v potaz ještě 2 kritéria.

První kritérium – didaktické, je soustředěno na výuku a umožnění posluchačům naučit se v daném čase co nejvíce informací. Druhé kritérium – ekonomické, řeší, jak hospodárně využívat náklady spojené s cestováním, ubytováním a především uvolněním jedince z pracovního procesu (Tamtéž, 2009, s. 697).

J. Mužík (2011, s. 84) uvádí, stejné základní členění didaktických forem.

Přímá forma neboli prezenční je klasickým způsobem výuky. Tato forma vyžaduje, jak od lektora, tak i od posluchače jejich odpoutání se od svých pracovních povinností a vzájemné setkání na učebně. Lektor si musí vybudovat svou autoritu a to hlavně odbornou, didaktickou a komunikační úroveň svého vystoupení. Výuka je založena na přímém partnerství.

Distanční forma vzdělávání je taková, kdy vyučující a účastník jsou oddělení v čase i prostoru v průběhu výuky. Jejich komunikace probíhá prostřednictvím studijních materiálů, konzultací a krátkodobějších seminářů. Distanční vzdělávání často obsahuje úvodní přednášky, semináře nebo víkendová soustředění.

Praxe ve vzdělávání dospělých ukazuje různé varianty distančního vzdělávání, např. korespondenční vzdělávání je založeno na studijních materiálech a řešení různých zadaných úkolů. Tato forma probíhá na základě kontaktu lektora a účastníka přes poštu nebo jiná média.

Další podoba distančního vzdělávání má v sobě prvky e-learningu. E-learning znamená šíření učiva přes informační nosiče jako je např. disketa, CD/DVD disk aj. Komunikace mezi vyučujícím a posluchačem probíhá přes e-mail. Dle J. Mužíka (2011, s. 86) „*vhodným sloučením klasických přístupů a e-learningu lze ze vzdělávání udělat poutavý, adresný, individuální a interaktivní proces integrovaný do každodenního života.*“ Význam e-learningu spočívá v tom, že účastníky můžeme předem elektronicky „předškolit“ a ti pak na výuku přicházejí s již nabitými vědomostmi a informacemi,

případně s připravenými otázkami k učivu. E-learning tak dokáže zkrátit dobu školení a lektor se může více věnovat obtížnějším nebo zajímavějším tématům.

U **formy kombinovaného studia**, které je v praxi velmi rozšířené, je cílem optimální spojení přímé a předchozí formy studia. Tato didaktická forma může obsahovat vstupní semináře, kde posluchači jsou seznámeni s problematikou učební látky a také, jakým způsobem budou ověřeny jejich znalosti.

Individuální studium, které rovněž spadá do kombinovaného studia, může mít prvky distančního vzdělávání nebo e-learningu.

Součástí tohoto vzdělávání jsou také různé tréninkové kurzy, kdy se tréninky konají v přímém kontaktu s lektorem během studia.

Kombinovaná forma studia je zakončena závěrečnou zkouškou nebo jinými formami ověřování znalostí posluchačů (obhajoba písemné práce, testy, projekty aj.).

Forma sebevzdělávání je taková, která se vyznačuje tím, že účastník a lektor jsou v jedné osobě. Účastník se sám vzdělává dle různých studijních materiálů, případně za pomoci e-learningu. Tato forma má několik fází.

Základním procesem sebevzdělávání je testování neboli testing. V testech, které se provádějí na úvod a závěr v každé učební fázi, se testují různá přezkoušení vstupních vědomostí, dovedností, motivace ke studiu apod.

Přenos informací (delivery) a jejich úprava je další fází. Z hlediska didaktiky se jedná o osvojování, upevňování a aplikaci nabitých informací.

Výzkumná zpráva (research report) bývá často závěrem sebevzdělávání se. Účastník často v rámci svého učení řeší daný problém a to, jestli se mu to podařilo či nikoli, je výstupem v procesu sebevzdělávání v rámci procesu hodnocení. Zpráva bývá předávána lektorovi nebo jinému hodnotiteli. Zkoumá se zpravidla, zda jedinec dostal svých vytyčených cílů, dále se hodnotí stupeň osvojení určité profese, cizího jazyka atd. Hodnocení je také nastaveno na nedostatky ve vstupních a stávajících znalostech a dovednostech (Mužík, 2011, s. 84 – 87).

2.3 Výběr a možnosti vzdělávání

Celkové vzdělávání, i vzdělávání dospělých, je celoživotní proces zahrnující přizpůsobení se člověka v ekonomických, politických, kulturních a společenských změnách v životě.

Vzdělávání ve školách je určeno, jak pro děti a mládež, tak i pro dospělé. Kombinovaná forma studia to jen potvrzuje. V případě této formy studia, kdy se jedná o příležitost pro dospělého získat druh a stupeň vzdělání dle jeho představ, hovoříme o tzv. náhradním školním vzdělávání neboli druhé vzdělávací šanci.

Pod pojem **další vzdělávání** můžeme zařadit **další profesní vzdělávání, občanské vzdělávání a zájmové vzdělávání.**

Do **dalšího profesního vzdělávání** spadají všechny formy odborného a profesního vzdělávání, kterými si člověk doplňuje své znalosti a dovednosti v průběhu svého pracovního života po ukončení jeho přípravy a odborného vzdělání k výkonu určitého povolání.

Další profesní vzdělávání můžeme rozdělit na **kvalifikační, rekvalifikační a normativní.**

Kvalifikační vzdělávání zahrnuje jakékoliv kurzy a další vzdělávací akce, které prohlubují nebo rozvíjejí stávající kvalifikaci. U tohoto druhu vzdělávání se můžeme setkat s pojmy prohloubení kvalifikace, kdy se jedná o zdokonalování kvalifikace za účelem podávání vyššího a kvalitnějšího výkonu. Zvyšování kvalifikace znamená zdokonalování již nabitě kvalifikace nad její rámec. Může se tak dít ze zájmu zaměstnance nebo zaměstnavatele. V případě zaškolení se jedná o vzdělávací a adaptační formu, jejímž záměrem je příprava pracovníka pro práci vyžadující znalosti pracovních postupů s užitím jednoduchých nástrojů a pomůcek. Zaučení je taková vzdělávací forma díky ní absolvent získá vědomosti a dovednosti k výkonu určitého povolání. Jedná se např. o dělnické profese nebo zaučení může být také součástí přípravy nekvalifikovaného pracovníka (Palán, Langer, 2008, s. 95 - 97).

Rekvalifikační vzdělávání je takové, které směřuje ke změně původní kvalifikace. Zahrnuje specifickou a nespecifickou rekvalifikaci, motivační programy nebo kurzy a poradenské programy. Rozdíl mezi specifickou a nespecifickou rekvalifikací

je takový, že u první zmíněné rekvalifikace se jedná o změnu stávající kvalifikace pro získání vhodného pracovního uplatnění, které vychází z potřeb trhu práce. Nespecifická rekvalifikace naopak směřuje prostřednictvím různých tréninků znalostní ke zvýšení zaměstnanosti absolventů škol. Motivační programy nebo kurzy bývají často realizovány před samotnou specifickou rekvalifikací a pomáhají k usnadnění vstupu do rekvalifikace a orientaci na trhu práce. Poradenské programy jsou určeny pro cílovou skupinu, která vyžaduje zvláštní péči. Do této skupiny patří lidé se zdravotním znevýhodněním, matky po rodičovské dovolené, osoby s nízkým stupněm vzdělání a také okruh osob nad 50 let. V rámci poradenských programů je této cílové skupině nabídnuta pomoc při návratu na trh práce a to prostřednictvím získávání a dalším rozvíjením jejich dosavadních znalostí a dovedností, např. psaní motivačního dopisu a životopisu. Jsou jim také předány informace o tom, jaké jsou způsoby hledání práce a jak se prezentovat při pracovním pohovoru.

Posledním druhem dalšího vzdělávání je **normativní**. Normativní vzdělávání je podmíněno a je vyžadováno zákonnou normou. Může se jednat o kurzy různých typů, např. jeřábnický (Palán, Langer, 2008, s. 97 - 98) nebo o kurz pracovníka v sociálních službách.

Občanské vzdělávání je takové, které by mělo směřovat a je zaměřené na oblast formování znalostí práv a povinností osob vyplívající z role občanské, rodinné, společenské, politické aj. a jak tyto role zodpovědně naplňovat. Toto vzdělávání je jednoznačně v zájmu státu a je státem podporováno (Tamtéž, s. 98).

Zájmové vzdělávání neboli sociokulturní dle Z. Palána a T. Langer (2008, s. 99) „vytváří širší předpoklady pro kultivaci osobnosti na základě jejich zájmů, uspokojuje vzdělávací potřeby v souladu s osobním zaměřením jednotlivce. Dotváří osobnost a její hodnotovou orientaci a umožňuje seberealizaci ve volném čase.“

Toto vzdělávání je ve světě preferováno z hlediska kultivace člověka stejně jako další profesní vzdělávání. U nás se tomu náš stát až tak moc nevěnuje a to z důvodu odstraňování deformací minulého režimu. Naopak se tomuto vzdělávání věnují různé zájmové nebo neziskové organizace (Tamtéž, 2008, s. 99).

3 METODY VZDĚLÁVÁNÍ

Prostřednictvím vzdělávacích metod dochází ke stimulaci učení dospělého, které ho vedou k učebnímu cíli. Didaktické metody činí proces učení efektivnější.

Didaktické metody se hlavně dělí na metody orientované na lektora, jejímž cílem je získání odborné kompetence a metody orientované na účastníka s cílem např. nápravy způsobů chování a jednání (Průcha, 2009, s. 698 - 699).

Organizační základ vzdělávání obvykle tvoří – kurz, přednáška, workshop a lekce. Do metod vzdělávání spadají monologické, dialogické, skupinové, složené a kombinované formy (Barták, 2008, s. 79). Vše je podrobněji uvedeno v této kapitole.

3.1 Didaktické metody

Pod pojmem didaktická metoda si můžeme představit soubor přístupů, jakými vyučující svým posluchačům předává poznatky a informace o dané učební látce. Spadají zde také postupy posluchače, jak si osvojuje danou látku.

Mezi **metody orientované na lektora** patří nejčastěji přednáška, dialog (učební rozhovor) a práce účastníků ve dvojicích nebo skupinách.

Přednáška je systematický výklad daného tématu skupině posluchačů. Od přednášejícího se vyžaduje, aby měl rétorické schopnosti a uměl dobře členit obsah látky. Výhoda u přednášky spočívá v systematickém předávání vědomostí v krátkém čase. Naopak její nevýhodou může být přehlcení posluchačů informacemi.

Dialog neboli učební rozhovor se zakládá na tom, že účastník se na výuce podílí svými názory a zkušenostmi. Od lektora se vyžaduje při použití této metody ovládnutí této náročné metody a od posluchačů se vyžadují určité znalosti a zkušenosti. Výhodou této metody je větší aktivita účastníků než u přednášky, ale nevýhodou zase může být při delším rozhovoru ztráta motivace.

Práce ve dvojicích nebo ve skupinách vyžadují dostatek času, neboť jsou časově náročnější než jiné metody. Výhodami u těchto metod je větší aktivizace posluchačů a zlepšení atmosféry, v neposlední řadě tato metoda má zpravidla lepší výsledky než

samostatná práce. Nevýhoda u této metody může nastat při nevhodném složení skupiny, kdy dominantní jedinci se projevují výraznějším způsobem než pasivnější, kteří mohou zůstat někde v ústraní.

Do **metod orientovaných na účastníka** se řadí hraní rolí, projektová metoda a samostatná práce účastníků.

Hraní rolí je metodou, kdy účastníci v rámci výuky vystupují v různých životních pozicích nebo profesích za účelem si tyto role a pozice vyzkoušet a zahrát a najít dané řešení situace. Předpokladem této metody je uvolněná atmosféra a zachování zpětné vazby. Výhodou je, že situace účastník prožívá na vlastní kůži, naopak nevýhoda spočívá v tom, že lektor nemá jistotu, jak hraní rolí probíhá a zda ho účastníci neklamou.

Projektová metoda, která je založena písemném zpracování problému z praxe. Problém z praxe je řešen za pomoci poznatků a vědomostí, které posluchači získají na výuce. Lektor zadá účastníkům jasné zadání úkolu. Výhodou je aktivita posluchačů a zpětná vazba v řešení problému. Nevýhodou u individuální práce je ztráta sociálního kontaktu s ostatními, hrozí přetížení a účastníci mohou pracovat různým tempem.

Samostatná práce patří mezi metody upevňování již získaných výsledků ve vyučování a učení. Řešení zadání samostatné práce má písemnou nebo ústní podobu. Metoda vyžaduje přiměřenou délku a stupeň obtížnosti a jasné zadání. Výhoda je v aktivizaci každého posluchače, nevýhoda u této metody spočívá v tom, že posluchači může opět chybět sociální kontakt a může cítit únavu a přetížení. V případě, že účastníci pracují každý svým tempem, může nastat problém ve sladění u dalších činností ve vyučování.

Tento uvedený přehled je pouze orientační a vyzdvihuje pouze hlavní typy didaktických metod. Neexistuje žádná univerzální didaktická metoda, kterou by šlo aplikovat na všechny výukové problémy a situace (Průcha, 2009, s. 698 - 699).

3.2 Organizační formy výuky

Organizační základ vzdělávání tvoří **vyučovací jednotka** – kurz, přednáška, workshop, konzultace aj. a **lekce neboli hodina** zahrnující uvedení do situace, výklad učební látky, opakování, osvojování a upevňování.

Mezi organizační formy vzdělávání dospělých řadíme **monologické, dialogické, skupinové, složené a kombinované formy.**

Monologické formy jsou takové, které jsou ústně podány lektorem účastníkům. Mezi formy aplikované u dospělé populace patří **přednáška, vysvětlení a vyprávění.**

Přednáška je cílevědomý a zároveň souvislý a časově náročnější ústní projev lektora k účastníkům. Přednáška slouží k objasnění rozsáhlejšího odborného tématu či učební látky a její prezentaci. Její předností je širokému počtu účastníků prezentovat dané informace. Přednáška je však náročná pro obě dvě strany a to jak pro lektora, tak i pro posluchače. U posluchačů může nastat pasivita při výkladu, která může být spojena s kolísáním pozornosti a s nedostatkem zpětné vazby směrem k lektorovi. Proto je z tohoto důvodu přednáška pro lektora náročnější v přípravě, kdy lektor může využívat více učebních pomůcek, aby byla přednáška zajímavější. Svou přednášku může obohatit např. powerpointovými prezentacemi, příklady a názornými ukázkami, různými příběhy, které by dané učivo udělalo zajímavější.

Při vysvětlování lektor využívá analyticko-hodnotící postupy, které obsahově posluchačům přináší pochopení. Na základě těchto postupů vysvětluje a dále rozvíjí logické myšlení studujících a souvislosti učiva. Lektor by měl po celou dobu vysvětlování usilovat o neustálý kontakt s účastníky a průběžně kontrolovat, zda pochopili danou problematiku správně. Lektor rovněž může využívat různé prezentační pomůcky jako je např. flipchart, dataprojektor, tabule aj. při vysvětlování složitějších témat nebo pro zdůraznění významných dat, termínů, definic apod.

Vyprávění je odlehčující forma a představuje obvykle konkrétní události, živé popisy nebo životní osudy významných osobností. Mezi posluchači je velmi oblíbená, neboť na ně neklade tak vysoké nároky.

Mezi další monologické formy vzdělávání patří ještě referát, komentář, popis a úvaha.

Lektor může zvolit jakoukoli monologickou formu, ale vždy musí usilovat a mít na paměti, že nejdůležitější je to, aby účastník a účastníci danou problematiku pochopili a začali na ní aktivně spolupracovat. Teprve tehdy může zvolená forma přinést žádoucí výsledky.

Dialogické formy jsou různá diskusní setkání, workshopy, výměny zkušeností aj. a jsou založeny na aktivně dialogickém vztahu mezi lektorem a účastníkem. Mají podobu rozhovoru. Základem těchto forem jsou lektorské otázky, které mají v posluchačích probouzet zájem o učivo a samostatné myšlení. Přednostní správného formulování těchto otázek je jejich přiměřenost zkušenostem, vědomostem a dovednostem dospělých účastníků, přesné zaměření se na – kdo, kdy, kde, co, jak, proč?, stručnost, konkrétnost a srozumitelnost a zaměřenost na dosažení určitého cíle.

Formy skupinové jsou pořádány pro veřejnost nebo organizace. Můžou být jednorázové, krátkodobé nebo dlouhodobé. Jejich smyslem je navození zdravých sociálních a komunikačních vztahů na rovnoprávném postavení všech účastníků v rámci skupinové práce. Mezi tyto formy patří **kurz, seminář, workshop, skupinové cvičení/trénink.**

Kurz je základní jednotkou skupinového vzdělávání dospělých. Jeho smyslem a hlavně cílem je poskytnutí informací v předem vymezeném rozsahu a čase. Získané poznatky z kurzu jsou hodnoceny lektorem a účastníkem, jež kurz úspěšně absolvoval, za něj získává osvědčení, případně certifikát nebo jiný doklad o dosažení kvalifikace.

Další skupinovou formou je být seminář. Seminář je pod vedením lektora, který své posluchače vede ke zpracování dané problematiky za účelem prohloubení a upevnění znalostí, které posluchači již někdy někde získali. Dalším cílem semináře je objasnění dané problematiky a upevnění nových znalostí, které mohou uplatnit ve své praxi. Seminář je založen také na výměně názorů a zkušeností.

Workshop je poměrně náročnější forma spolupráce vyučujícího s jeho posluchači. Lektor využívá různé kombinace didaktických metod a forem a to jak slovních, tak názorných a třeba i samostatných prací účastníků. Posluchači si v rámci workshopu rozvíjejí své odborné znalosti a zároveň se zdokonalují ve svých sociálních dovednostech.

Skupinové cvičení/trénink má za cíl prohloubení, upevnění, zdokonalení a prověření určitých dovedností (Barták, 2008, s. 79 – 87).

4 VZDĚLÁVÁNÍ PRACOVNÍKŮ V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách jasně stanovuje pravidla pro vzdělávání pracovníků v sociálních službách a to na 24 hodin za každý kalendářní rok.

Do skupiny pracovníků v sociálních službách můžeme zařadit sociálního pracovníka a pracovníka v sociálních službách.

Sociální pracovník v rámci svého povolání vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy a řeší sociálně právní problémy v zařízeních poskytující služby jako je sociální péče, sociálně právní poradenství, dále pak provádí analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti nebo odborné činnosti v zařízeních poskytující služby sociální prevence. Dle výše uvedeného zákona mj. také provádí depistážní činnost, poskytuje krizovou pomoc, sociální poradenství a sociální rehabilitaci v zařízeních tomu určených. Také zjišťuje potřeby obyvatel obce a řídí poskytování sociálních služeb.

Pracovník v sociálních službách je ten, kdo vykonává přímou obslužnou péči o osobu či osoby v ambulantních nebo pobytových sociálních službách. Pracuje přímo s uživatelem sociální služby (uživatel – osoba využívající sociální službu/služby). Jeho práce spočívá v nácvičku jednoduchých každodenních činností, jako je např. pomoc při osobní hygieně, oblékání, manipulaci s různými pomůckami, prádlem, udržování čistoty a osobní hygieny. Pracovník uživatele podporuje v soběstačnosti a samostatnosti atd. Může pečovat o uživatele i v jeho domácnosti. Pod dohledem sociálního pracovníka může vykonávat výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti a rovněž činnosti při zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a také pod jeho dohledem může vykonávat činnosti při základním sociálním poradenství.

Sociální pracovník a pracovník v sociálních službách musí být způsobilý k právním úkonům, bezúhonný a musí mít zdravotní a odbornou způsobilost, aby mohl vykonávat tyto povolání (Sociální zabezpečení, 2012, s. 145 - 148).

4.1 Legislativní ukotvení

Zákon č. 366 ze dne 6. listopadu 2011, kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, přináší některé dílčí změny ve znění § 111 a § 116, které upravují další vzdělávání sociálních pracovníků (§ 111) a pracovníků v sociálních službách (§ 116).

„Zaměstnavatel je povinen zabezpečit sociálnímu pracovníku další vzdělávání v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok, kterým si obnovuje, upevňuje a doplňuje kvalifikaci.“, jak je uvedeno na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí (online, cit. 2013-03-15).

U pracovníka v sociálních službách platí stejné rozmezí vzdělávání 24 hodin za kalendářní rok.

V případě, že pracovník pracuje na poloviční úvazek, musí také splnit 24 hodin vzdělání za rok. Pracovník, který má jednu polovinu úvazku, např. jako sociální pracovník a druhou např. jako poradce rané péče, musí splňovat zákonem dané vzdělávání v rozsahu celkem 48 hodin za rok.

Mezi toto povinné vzdělávání patří formy dalšího vzdělávání jako je specializační vzdělávání zajištěné vysokými školami a vyššími odbornými školami, které navazují na získanou odbornou způsobilosti k výkonu povolání, účast na akreditovaných kurzech, odborné stáže nebo účast na školicích akcích.

Standardy kvality sociálních služeb, jejichž hlavním smyslem je zajištění poskytování sociálních služeb tak, aby byly chráněny a respektovány práva uživatelů služeb, upravují i práva pracovníků v sociálních službách.

Tyto standardy kvality obsahují také soubor kritérií, podle kterých je vydefinována úroveň kvality poskytování sociálních služeb a to jak v oblasti personálního, tak i provozního zabezpečení sociálních služeb. Dále stanovují vztahy mezi poskytovatelem a uživateli.

Povinností každého poskytovatele je stanovení a zpracování pravidel pro hodnocení pracovníků, která zároveň obsahují osobní profesní cíle zaměstnanců a vč. rozvoje potřeb další odborné kvalifikace. Další povinností poskytovatele je písemně zpracovat program dalšího vzdělávání v rámci povinného vzdělávání (online, cit. 2013-03-15).

4.2 Důvody vzdělávání

V současné době roste hodnota a prestiž vzdělání. Podle M. Beneše (2008, s. 27) „*stále více lidí cítí potřebu participovat na dalším vzdělávání.*“

Těžiště vzdělávání dospělých se posunulo od všeobecného a zájmového vzdělávání ke vzdělávání směřujícímu k získání profesních kompetencí a kvalifikaci. Učení již dnes patří ke spotřebnímu způsobu života a pěstění životního stylu (Tamtéž, s. 27).

Důvodem a zároveň cílem může být zvýšení odbornosti, doplnění znalostí nebo rekvalifikace v rámci podnikového vzdělávání. J. Barták (2008, s. 24) uvádí „*rozhodující je vymezení, event. stanovení takového cíle, kterého je třeba skutečně dosáhnout. Vyjadřuje objektivní požadavky organizace s přihlédnutím k subjektivním potřebám a požadavkům účastníků. Cíl by měl být chápán jako potřebný, žádoucí, a zároveň přiměřený možnostem a schopnostem účastníka, dosažitelný, jasný, co možná konkrétní. Úsilí dospělého člověka dosahovat určitých poznávacích cílů je určováno především vlastním významem cílů pro člověka jako osobnost (tj. vztahem očekávaných výsledků k jeho potřebám a zájmům) a pravděpodobností dosažení těchto cílů.*“

Pro úspěšné zaktivizování poznávacích činností dospělých v jejich vzdělávání je zapotřebí je znát, respektovat, upravovat jejich poznávací zájmy, přání a potřeby, připravenost k osvojování učiva a hlavně připravenost k vlastní a týmové práci (Tamtéž, s. 24).

PRAKTICKÁ ČÁST

5 PREFERENCE PRACOVNÍKŮ V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH V PROCESU POVINNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Tématem mé bakalářské práce je didaktika, věda o vyučování a vzdělávání. Vysvětlení jejího obsahu a významu ve vzdělávání dospělých.

Praktická část práce je zaměřena na preference pracovníků v sociálních službách v procesu povinného vzdělávání, tj. 24 hodin za rok, které musí každý pracovník splnit. V rámci praktické části byla použita metoda dotazníkového šetření.

Cílem dotazníkového šetření je zjistit, jaký mají názor pracovníci v sociálních službách na toto povinné vzdělávání a ověření hypotéz. Za tímto účelem jsem stanovila 3 hypotézy.

Hypotézy:

- **Hypotéza č. 1:** Respondenti preferují 8 hodinovou délku povinného vzdělávání. (Pro respondenty je v rámci 24 hodinového povinného vzdělávání výhodná 8 hodinová délka kurzu, stáže atd., tedy je vzdělávání rozděleno.)
- **Hypotéza č. 2:** Respondenti upřednostňují v rámci povinného vzdělávání formu odborné stáže. (Odbornou stáží se myslí získání nových znalostí a zkušeností od jiného poskytovatele sociálních služeb, tzn., že pracovník odbornou stáž nemůže vykonat u svého zaměstnavatele. Za vykonanou stáž se pracovníkovi může započítat maximálně 8 hodin.)
- **Hypotéza č. 3:** Nejoblíbenější metodou vzdělávání u respondentů jsou praktická skupinová cvičení a nácviky. (Praktická skupinová cvičení a nácviky mohou spadat do metod orientovaných na účastníka, viz s. 22 této práce. U praktických

skupinových cvičení a nácviků si vzdělávaný může vyzkoušet své znalosti a zkušenosti a to je výhodou této metody.)

Hypotézu/hypotézy považuji za potvrzenou, pokud se zvolená odpověď (uvedená v hypotéze) bude vyskytovat v odpovědích respondentů nejčastěji, tzn. v nejvyšším počtu.

Hypotézy byly vytvořeny na základě prostudování odborné literatury a mého mínění z praxe.

5.1 Respondenti a použité metody a techniky

Respondenti, tedy pracovníci v sociálních službách (jedná se o sociálního pracovníka, pracovníka v sociálních službách a pracovníka úřadu), byli osloveni na základě náhodného výběru. Jejich celkový počet byl 50.

Toto číslo pravděpodobně neodpovídá normám výzkumného šetření, ale to je pouze proto, že se jedná pouze o můj pilotní výzkum v této oblasti, který bych později chtěla dále více rozvinout v dalším magisterském studiu.

Dotazníky byly respondentům rozdány na začátku měsíce února 2013. Respondenti byli požádáni o vyplnění dotazníků a zároveň jim byly vysvětleny případné jejich dotazy. Zároveň byli požádáni, ať v každé otázce vyplní pouze 1 odpověď.

Vysbírány zpět byly přibližně za 14 dní. Pozitivní na sběru dotazníků bylo to, že se všechny dotazníky vrátily zpět do mých rukou.

Použila jsem tedy metodu dotazníkového šetření a to z toho důvodu, neboť se jedná o nejrozšířenější techniku sběru dat, která patří do tzv. explorativních metod.

Do výzkumu není zahrnuto 6 dotazníků, protože 6 respondentů vyplnili více odpovědí a tudíž z nich nelze vydedukovat, co považovali za preferované. Tím pádem je dotazník pro výzkum bezcenný.

V dotazníku (je uveden v příloze) jsem použila celkem 9 otázek. 5 otázek je uzavřených, stanovující několik možných variant odpovědí. Zbýlé čtyři otázky jsou polouzavřené, kdy respondent měl možnost výběru z odpovědí nebo mohl vyjádřit svůj názor svými vlastními slovy.

Otázky byly tvořeny tak, aby byly pro respondenty jasné, stručné a srozumitelné. Dotazník může působit stroze a krátce, ale volila jsem kratší variantu, neboť z vlastní praxe a zkušenosti moc dobře vím, kolik je na nás, na celou řadu pracovníků v sociálních službách, kladeno stále více a více nároků a požadavků a kolik dalších pracovních dotazníků a jiných dokumentů za službu nebo služby musíme vyplnit a zároveň se mezitím věnovat našim uživatelům. Tím pádem jsme všichni dosti časově vytíženi a já „svým“ kolegům z praxe chtěla tak „trochu usnadnit život“, aby jim dotazník zabral jen pár minut už v tak časovém vytížení, za předpokladu, že získám relevantní informace.

Získané údaje jsem zpracovala pomocí matematicko-statistické a srovnávací metody. Pro větší názornost a přehlednost jsem získané informace zpracovala do tabulek a grafů.

5.2 Výsledky výzkumného šetření

V této podkapitole jsou prezentovány výsledky výzkumu, kdy jsou jednotlivé otázky vyhodnoceny a pro názornost jsou výsledky uvedeny v tabulkách i s komentáři.

Je použito pouze 44 dotazníků (viz předchozí podkapitola).

Ve výzkumu není žádná otázka na pohlaví. Z hlediska vzdělávání a z důvodu, že se jedná o pilotní průzkum, jsem toto nepovažovala za důležité.

Tabulka 1: Podíl respondentů

Pracovní pozice	Počet	Podíl v %
sociální pracovník	15	34 %
pracovník v sociálních službách	14	32 %
pracovník úřadu	15	34 %
celkem	44	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Z této tabulky je jasně patrné, že celkový počet respondentů je opravdu 44 (100 %). Počet oslovených sociálních pracovníků z celkového počtu je 15 (34 %), pracovníků v sociálních službách je 14 (32 %) a počet pracovníků úřadu je shodný s počtem sociálních pracovníků, rovněž tedy 15 (34 %).

Otázka č. 1 Jaká je Vaše pracovní pozice a délka praxe v této pozici?

Tabulka 2: Délka praxe

Délka praxe	Sociální pracovník	Pracovník v sociálních službách	Pracovník úřadu	Celkem
1 – 5 let	10	9	12	31
6 – 10 let	4	1	1	6
11 – 15 let	1	1	1	3
16 – 20 let	0	3	1	4
21 a více let	0	0	0	0
celkem	15	14	15	44

Zdroj: vlastní šetření

Na této tabulce je vidět, kolik pracovníků a na jaké pozici pracují. Lze zde také určit i délku praxe pracovníka. Na první pohled je zřejmé, že žádný z uvedených pracovníků nemá délku praxe větší než 21 let.

Nejvyšší počet respondentů, tedy 31, má délku praxe v rozmezí 1 – 5 let. Na pomyslném 2. místě s délkou praxe 6 – 10 let je 6 oslovených. Na předposledním místě jsou v počtu 4 respondentů s délkou praxe 16 – 20 let a na posledním místě jsou respondenti v počtu 3 s délkou praxe 11 – 15 let.

Otázka č. 2 V jaké sociální sféře pracujete?

Tabulka 3: Typ zaměstnavatele

	Počet	Podíl v %
nezisková organizace	28	64 %
sociální odbor místní samosprávy	14	32 %
úřad práce	2	4 %
celkem	44	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Největší podíl respondentů, kteří pracují v neziskové organizaci, je 28 (64 %). Na odboru místní samosprávy pracuje celkem 14 respondentů (32 %). Nejmenší počet dotázaných je 2 (4 %) a ti pracují na úřadu práce.

Otázka č. 3 V oblasti povinného profesního vzdělávání upřednostňujete jakou formu?

Tabulka 4: Upřednostňována forma povinného profesního vzdělávání

	Počet	Podíl v %
vzdělávání v akreditovaných kurzech	24	55 %
školící akce zaměstnavatele	11	25 %
odborná stáž	9	20 %
celkem	44	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Respondenti nejvíce preferují formu vzdělávání v akreditovaných kurzech. Jejich počet je 24 (55 %). Školící akce zaměstnavatele upřednostňují respondenti v počtu 11 (25 %). Odbornou stáž má rádo pouze 9 respondentů (20 %).

Otázka č. 4 Jakou preferujete délku povinného vzdělávání?

Tabulka 5: Preferovaná délka povinného vzdělávání

	Počet	Podíl v %
8 hodin	17	39 %
kratší než 8 hodin	7	16 %
dvoudenní v celku	7	16 %
více než dvoudenní	12	27 %
jiné	1*	2 %
celkem	44	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Nejvíce preferovanou délkou povinného vzdělávání je 8 hodin, kdy tuto délku má rádo 17 respondentů (39 %). Více než dvoudenní vzdělávání upřednostňuje 12 respondentů (27 %). Kratší než 8 hodin a dvoudenní v celku upřednostňuje stejný počet dotázaných v obou případech a to v počtu 7 (16 %). * 1 dotazovaný (2 %) odpověděl: „Dle zaujetí daného kurzu/stáže.“

Otázka č. 5 Kdy upřednostňujete povinné vzdělávání?

Tabulka 6: Oblíbený den pro vzdělávání

	Počet	Podíl v %
v pracovní dny	42	96 %
o víkendu, ve volném čase	2	4 %
celkem	44	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Téměř všichni oslovení v počtu 42 (96 %) preferuje vzdělávání v pracovní dny a pouze 2 (4 %) nevdá vzdělávání o víkendu nebo v jejich volném čase.

Otázka č. 6 Jaké upřednostňujete místo povinného vzdělávání?

Tabulka 7: Preferované místo pro povinné vzdělávání

	Počet	Podíl v %
v místě bydliště	5	11 %
v místě pracoviště	10	23 %
v regionu	16	36 %
kdekoliv v České republice	13	30 %
v zahraničí	0	0 %
jiné místo	0	0 %
celkem	44	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Nejoblíbenější místo pro vzdělávání je v regionu. To si myslí 16 dotázaných (36 %). 13 pracovníků (30 %) se může vzdělávat kdekoliv v České republice. V místě pracoviště se raději vzdělává 10 respondentů (23 %). Vyhovující místo pro vzdělávání v místě bydliště uvedlo 5 respondentů (11 %). Žádný z oslovených nepreferuje vzdělávání v zahraničí nebo někde jinde.

Otázka č. 7 V oblasti nepovinného odborného vzdělávání upřednostňujete jakou formu?

Tabulka 8: Upřednostňována nepovinná forma odborného vzdělávání

	Počet	Podíl v %
seminář na specifické téma	21	48 %
dlouhodobé odborné stáže	7	16 %
samostudium odborné literatury	8	18 %
e-learnig	1	2 %
intervize	7	16 %
jiná forma	0	0 %
celkem	44	100 %

Zdroj: vlastní šetření

V rámci nepovinného odborného vzdělávání je nejvíce oblíbený seminář na specifické téma. To si myslí 21 respondentů (48 %). Naopak samostudium odborné literatury využívá 8 respondentů (18 %). 7 z vybraných má rádo dlouhodobé odborné stáže (16 %). Stejný počet jako u předchozích, tedy 7 (16 %) preferuje intervizi. Pouze 1 (2 %) uvedl formu e-learningu. Jinou formu nikdo nevedl.

Otázka č. 8 Preferujete, kterou délku nepovinného odborného vzdělávání?

Tabulka 9: Oblíbená nepovinná délka vzdělávání

	Počet	Podíl v %
8 hodin	18	41 %
kratší než 8 hodin	16	36 %
dvoudenní v celku	3	7 %
více než dvoudenní	5	11 %
jiné	2*	5 %
celkem	44	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Nepovinná 8 hodinová délka vzdělávání je pro 18 respondentů (41 %) oblíbená, pak následuje kratší než 8 hodin v počtu 16 (36 %). Více než dvoudenní vzdělávání uvedlo 5 respondentů (11 %). 3 pracovníkům vyhovuje nepovinná délka dvoudenní v celku (7 %) * 2 respondenti uvedli: „Průběžně dle potřeby.“; „Příležitostně i ve volném čase.“

Otázka č. 9 Vaše nejoblíbenější metoda vzdělávání je?

Tabulka 10: Nejoblíbenější metoda vzdělávání

	Počet	Podíl v %
přednáška	7	16 %
přednáška s interaktivními prvky	9	21 %
praktická cvičení	3	6 %
praktická skupinová cvičení, nácviky	9	21 %
řešení modelových situací ve skupině	7	16 %
sebezkušnostní metody	8	18 %
vzdělávací a rozvojová supervize	1	2 %
celkem	44	100 %

Zdroj: vlastní šetření

Nejoblíbenějšími metodami vzdělávání jsou přednáška s interaktivními prvky a praktická skupinová cvičení a nácviky. Toto uvedlo 9 respondentů (21 %) u obou metod. Sebezkušnostní metody uznává 8 respondentů (18 %). Samotná přednáška a řešení modelových situací ve skupině je nejoblíbenější u 7 dotazovaných (16 %) také u obou metod vzdělávání. 3 respondenti považují za nejoblíbenější metodu praktická cvičení (6 %). Pouze 1 má za oblíbenou metodu vzdělávací a rozvojovou supervizi (2 %).

5.3 Vyhodnocení hypotéz

Tato část je věnována vyhodnocení hypotéz a tedy vyhodnocení cílů práce, které jsem si stanovila.

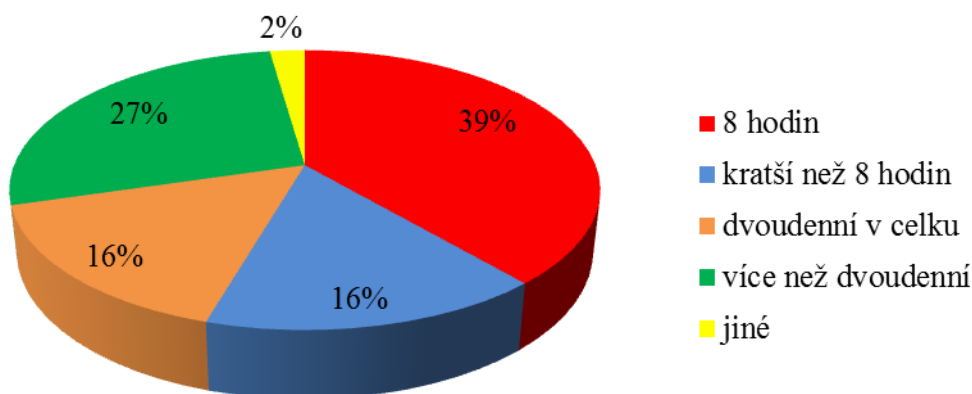
Hypotéza č. 1: Respondenti preferují 8 hodinovou délku povinného vzdělávání.

U této první hypotézy jsem chtěla zjistit, jakou délku povinného vzdělávání respondenti preferují. Domnívala jsem se, že preferovanou délkou povinného vzdělávání je 8 hodin.

Z grafu jasně vyplívá, že tato hypotéza se **potvrdila**. Osmihodinová délka vzdělávání zastupuje 39 %, což představuje 17 respondentů.

Tuto hypotézu potvrzuje i Tabulka 5: Preferovaná délka povinného vzdělávání.

Graf 1: Preferovaná délka povinného vzdělávání

Zdroj: vlastní šetření

Z grafu lze také vyčíst 2 protipóly v délce povinného vzdělávání. Na jednu stranu respondenti uznávají kratší vzdělávání než je 8 hodin a na stranu druhou, stejné procento, tedy 16 %, uznává a preferuje vzdělávání dvoudenní v celku. Počet respondentů těchto názorů je 7 v obou možnostech.

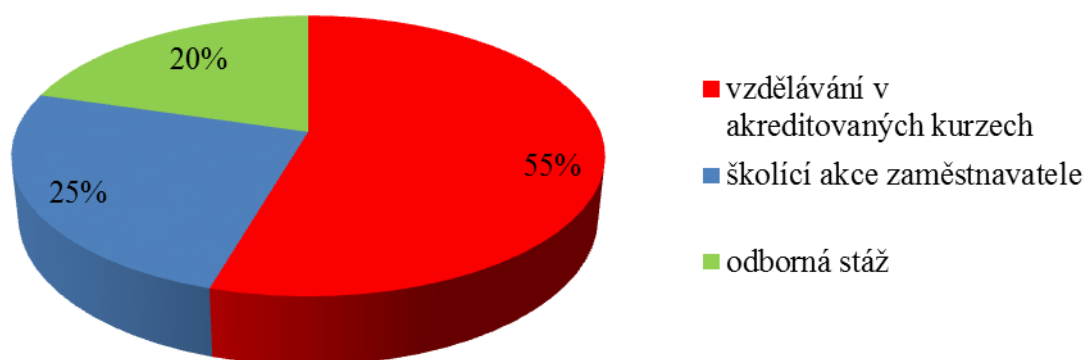
Velmi mile mě překvapilo, že 12 respondentů – 27 % volilo variantu více než dvoudenní vzdělávání. Dle mého názoru, je tato varianta výhodná, protože vzdělávaný načerpá více poznatků, než za 8 hodin. Nevýhodou naopak může být třeba vyčerpání nebo přehlcení množstvím informací.

Hypotéza č. 2: Respondenti upřednostňují v rámci povinného vzdělávání formu odborné stáže.

Respondenti, tedy pracovníci v sociálních službách, v mém výzkumu mají nejraději vzdělávání v akreditovaných kurzech, tudíž se tato hypotéza jednoznačně **nepotvrdila**. Odborná stáž je se svým počtem 9 respondentů, což činí 20 %, až na posledním místě.

Vyvrácení této hypotézy potvrzuje i Tabulka 4: Upřednostňována forma povinného profesního vzdělávání.

Graf 2: Upřednostňována forma povinného vzdělávání

Zdroj: vlastní šetření

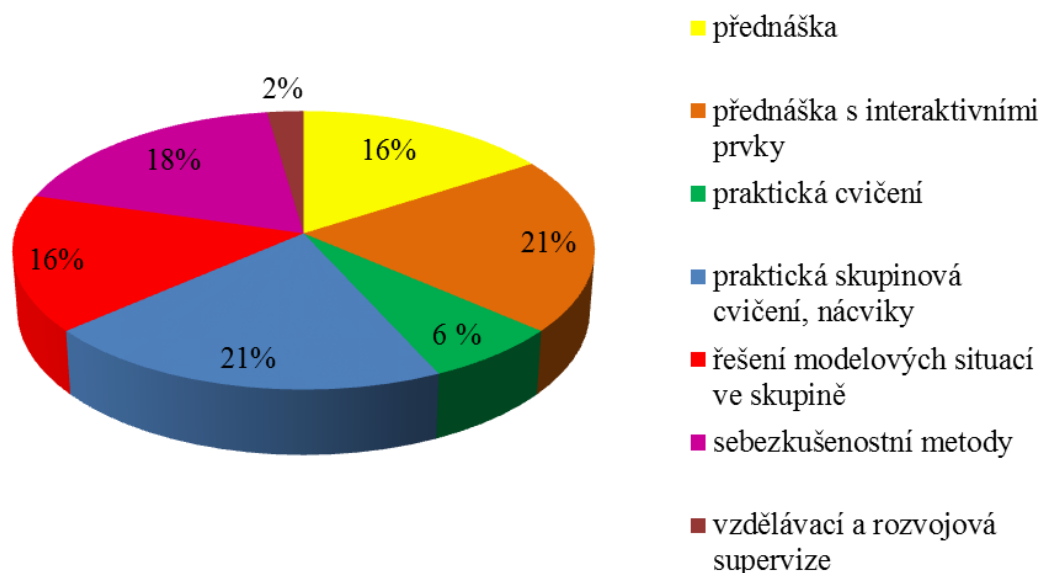
Největší podíl, 55 %, představující více než polovinu dotazovaných, tedy 24 respondentů, se raději vzdělává v akreditovaných kurzech. Výhodu v akreditovaných kurzech vidím v tom, že kurz by měl být zpravidla kvalitní, odborný a těchto kurzů na poli vzdělávání je široká nabídka. Nevýhoda může spočívat v dostupnosti – kurz je příliš drahý, vzdělávací centrum je „na druhém konci republiky“ atd.

Hypotéza č. 3: Nejoblíbenější metodou vzdělávání u respondentů jsou praktická skupinová cvičení a nácviky.

Jak ukazuje tento graf, praktická skupinová cvičení a nácviky preferuje 9 respondentů (21 %). Zároveň však stejný počet respondentů preferuje přednášku s interaktivními prvky. Tato hypotéza tedy **není ani potvrzená, ani vyvrácena**.

Zjištěné údaje lze ověřit u Tabulky 10: Neoblíbenější metoda vzdělávání.

Graf 3: Nejoblíbenější metoda vzdělávání

Zdroj: vlastní šetření

Sebezkušnostní metody jako oblíbenou metodu vzdělávání má 8 respondentů, 18 %. Přednáška a řešení modelových situací patří také k oblíbenějším. To si myslí 7 respondentů, tedy 16 % jak u přednášky, tak u modelových situací. Zato praktická cvičení bere jako oblíbené pouze 3 respondenti představující 6 %.

Vzdělávací a rozvojová supervize se ukázala jako nejméně oblíbená. Zatupuje jí jen 1 respondent, 2 % z celkového vzorku.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zjistit, jaký mají názor pracovníci v sociálních službách na zákonem dané povinné vzdělávání a bližší vysvětlení didaktiky, jako vědy o vyučování a vzdělávání a v čem je její pojetí.

V teoretické části je plynule popisován v jednotlivých kapitolách a podkapitolách obsah, význam této vědy, její historie, formy a metody vzdělávání dospělých a problematika vzdělávání pracovníků v sociálních službách.

Cílem praktické části bylo ověření nebo vyvrácení hypotéz, které byly stanoveny na počátku.

V praktické části nazvané Preference pracovníků v sociálních službách jsem vyhodnotila cíle své práce. Z celkového počtu 3 hypotéz byla potvrzená pouze první hypotéza a to ta, která měla toto znění – Respondenti preferují 8 hodinovou délku povinného vzdělávání. Tuto délku vzdělávání preferovala většina respondentů.

Druhá hypotéza – Respondenti upřednostňují v rámci povinného vzdělávání formu odborné stáže, se nepotvrdila, protože odbornou stáž, preferovalo nejmenší počet respondentů. Docela mě překvapilo, že preferovanější formou vzdělávání, než je stáž, jsou školící akce zaměstnavatele. Akreditované kurzy byly nejpreferovanější.

Třetí hypotéza – Nejoblíbenější metodou vzdělávání u respondentů jsou praktická skupinová cvičení a nácviky. Tahle hypotéza není potvrzená, ani vyvrácena. Stejný počet respondentů má jako nejoblíbenější zmíněnou metodu vzdělávání, ale také stejný počet upřednostňuje přednášku s interaktivními prvky.

Cíle - hypotézy mé práce jsou splněny z poloviny.

V závěru své kvalifikační práce bych chtěla vyzdvihnout didaktiku jako vědu opravdu potřebnou. Dle mého mínění má tato věda velmi pěkně ucelené poznatky, ze kterých lektor nebo vyučující může načerpat velké množství informací pro svou práci, tedy vzdělávání dospělých.

V rámci problematiky vzdělávání pracovníků v sociálních službách bych doporučovala i nadále pravidelné vzdělávání, protože aby celý systém sociálních služeb mohl správně

fungovat, je potřeba, aby se pracovníci v těchto službách neustále vzdělávali a doplňovali si své odborné znalosti využívající ve své praxi s uživateli sociálních služeb.

Také si myslím, že sociální služby jsou potřebné, vzhledem k tomu, že pomáhají uživatelům v jejich nelehké životní situaci.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BARTÁK, J. *Jak vzdělávat dospělé*. 1. vyd. Praha: Alfa, s. r. o., 2008. ISBN 978-80-87197-12-7.

BENEŠ, M. *Andragogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-2580-2.

HLADÍLEK, M. *Kapitoly z obecné didaktiky a didaktiky vzdělávání dospělých*. 2. vyd. Praha: UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA, 2009. ISBN 978-80-86723-75-4.

MUŽÍK, J. *Androdidaktika*. 2. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-7357-045-9.

MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu. Andragogická didaktika*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. ISBN 978-80-7357-581-6.

PALÁN, Z. a T. LANGER. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA, 2008. ISBN 978-80-86723-58-7.

PRŮCHA, J. (ed) *Pedagogická encyklopedie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

ŘEHÁK, M. *Úvod do didaktiky dospělých*. 1. vyd. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1981.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 1. vyd. Praha: ISV, 1999. ISBN 80-85866-33-1.

Seznam použitých internetových zdrojů

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Změny, které přináší Sociální reforma v oblasti dalšího vzdělávání sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách, s účinností od 1. ledna 2012.* [online]. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/8108>

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). s. 55. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/22282>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2008, s. 4826-4904. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

Seznam ostatních zdrojů

ÚZ - Sociální zabezpečení. Sagit, 2012, ISBN 978-80-7208-900-0.

SEZNAM TABULEK a GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Podíl respondentů	31
Tabulka 2: Délka praxe	32
Tabulka 3: Typ zaměstnavatele	33
Tabulka 4: Upřednostňována forma povinného profesního vzdělávání	34
Tabulka 5: Preferovaná délka povinného vzdělávání	35
Tabulka 6: Oblíbený den pro vzdělávání	36
Tabulka 7: Preferované místo pro povinné vzdělávání	37
Tabulka 8: Upřednostňována nepovinná forma odborného vzdělávání	38
Tabulka 9: Oblíbená nepovinná délka vzdělávání	39
Tabulka 10: Nejoblíbenější metoda vzdělávání	40

Seznam grafů

Graf 1: Preferovaná délka povinného vzdělávání	41
Graf 2: Upřednostňována forma povinného vzdělávání	42
Graf 3: Nejoblíbenější metoda vzdělávání	43

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník	I
-----------------------------------	----------

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník

Vážení spolupracovníci,

jmenuji se Hana Václavíková a studuji obor Vzdělávání dospělých na Univerzitě J. A. Komenského v Praze. V ruce máte dotazník, jehož výsledky použiji ve své bakalářské práci ve výzkumném šetření, kde budu zkoumat, jaké jsou Vaše preference ve vzdělávání v sociálních službách. Jedná se o anonymní dotazník, který Vám zabere jen pár minut ve Vašem cenném čase. Zakroužkujte, prosím, pouze 1 odpověď.

1. Jaká je Vaše pracovní pozice a délka praxe v této pozici?
(rok zaokrouhlete na celé číslo)
 - a) sociální pracovník, délka praxe let
 - b) pracovník v sociálních službách, délka praxe let
 - c) pracovník úřadu, délka praxe let

2. V jaké sociální sféře pracujete?
 - a) v neziskové organizaci
 - b) na sociálním odboru místní samosprávy
 - c) na úřadu práce

3. V oblasti povinného profesního vzdělávání upřednostňujete jakou formu?
 - a) vzdělávání v akreditovaných kurzech
 - b) školicí akce zaměstnavatele
 - c) odborné stáže

4. Jakou preferujete délku povinného vzdělávání?
- a) 8 hodin
 - b) kratší než 8 hodin
 - c) dvoudenní vcelku
 - d) více jak dvoudenní
 - e) jiné, uveďte
5. Kdy upřednostňujete povinné vzdělávání?
- a) v pracovní dny
 - b) o víkendu, ve volném čase
6. Jaké upřednostňujete místo povinného vzdělávání?
- a) v místě bydliště
 - b) v místě pracoviště
 - c) v regionu
 - d) kdekoliv v České republice
 - e) v zahraničí
 - f) jinde, uveďte
7. V oblasti nepovinného odborného vzdělávání upřednostňujete jakou formu?
- a) semináře na specifické téma
 - b) dlouhodobé odborné kurzy
 - c) samostudium odborné literatury
 - d) e-learning
 - e) intervize, resp. pracovní skupiny s kolegy z oboru
 - f) jiné, uveďte

8. Preferujete, kterou délku nepovinného odborného vzdělávání?
- a) 8 hodin
 - b) kratší než 8 hodin
 - c) dvoudenní vcelku
 - d) více jak dvoudenní
 - e) jiné, uveďte.....
9. Vaše nejoblíbenější metoda vzdělávání je?
- a) přednáška
 - b) přednáška s interaktivními prvky (otázkami lektora k posluchačům)
 - c) praktická individuální cvičení
 - d) praktická skupinová cvičení, nácviky
 - e) řešení modelových situací ve skupině
 - f) sebezkušnostní metody (výcviky, sebereflexe)
 - g) vzdělávací a rozvojová supervize

Velice Vám děkuji za Vaši spolupráci při vyplňování otázek.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Hana Václavíková

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinované studium

**Název práce: Preference didaktických metod a forem ve vzdělávání pracovníků
v sociálních službách**

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 38

Celkový počet stran příloh: 3

Počet titulů českých použitých zdrojů: 9

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 3

Počet ostatních zdrojů: 1

Vedoucí práce: Ing. Bc. Milana Bakšová